

**UNIVERSITATEA “PETRU MAIOR”, TÂRGU-MUREȘ
FACULTATEA DE ȘTIINȚE ȘI LITERE**

TEZĂ DE DOCTORAT

**CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:
Prof. univ. dr. IULIAN BOLDEA**

**DOCTORAND:
Ana MUREȘAN (CAPOTĂ)**

TÂRGU-MUREȘ

2011

~ 1 ~

UNIVERSITATEA "PETRU MAIOR", TÂRGU-MUREȘ
FACULTATEA DE ȘTIINȚE ȘI LITERE

MIHAIL SEBASTIAN - AUTOBIOGRAFIE ȘI FICȚIUNE

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:
Prof. univ. dr. IULIAN BOLDEA

DOCTORAND:
Ana MUREȘAN (CAPOTĂ)

TÂRGU-MUREȘ

2011

~ 2 ~

CUPRINS

Argument.....	5
Capitolul I <i>Biografie și memorialistică</i>.....	9
1. 1. Copilăria și adolescența.....	9
1.2. Anii petrecuți la <i>Cuvântul</i>	20
1.3. Etapa pariziană.....	31
1.4. Generația <i>Criterion</i>	34
Capitolul II <i>Eseistica lui Mihail Sebastian</i>.....	49
2.1. Concepția despre literatură.....	49
2.2. Critic literar.....	58
2.3. Cronicar dramatic.....	71
2.4. Comentator politic.....	77
Capitolul III <i>Structuri narative și viziune epică</i>.....	102
3.1 Evoluția romanului.....	102
3.2. Concepția despre roman.....	121
3.3. Obiectiv și subiectiv în romane.....	126
3.4. Măștile personajelor.....	157
3.5. Stilul și arta narativă.....	170
3.6. Descrierea și arta portretului.....	177
Capitolul IV <i>Coordonate ale dramaturgiei</i>.....	180
4.1. Trăsături generale ale dramaturgiei interbelice.....	180
4.2. Teme și motive ale dramaturgiei.....	192
4.3. Comedia lirică: <i>Jocul de-a vacanța</i>	199
4.4. Toposul provinciei. <i>Steaua fără nume</i>	210
4.5. Comedia satirică politică: <i>Ultima oră</i>	216
4.6. <i>Insula</i>	222
4.7. Rolul personajelor secundare.....	225

4.8. Discursul didascalic în dramaturgia lui Mihail Sebastian.....	231
Capitolul V Jurnalul – paradoxurile subiectivității.....	238
5.1.Peripețiile Jurnalului.....	238
5.2. Mihail Sebastian și generația sa	241
5.3.Palierele jurnalului.....	256
5.4. Jurnal intim.....	256
5.5. Jurnal de creație.....	261
5.6. Jurnalul intelectual și politic.....	267
5.7. Prieteni și dușmani.....	271
5.8.Mentor și discipol	276
5.9.Jurnalul evreiesc.....	281
5.10.Eros și thanatos.....	284
5.11. Jurnalul - între obiectiv și subiectiv.....	294
5.12. Strategiile reprezentării autobiografice.....	299
Addenda. Dosar de receptare critică.....	306
1.Receptarea antumă.....	306
2.Receptarea postumă.....	316
3.Receptarea dramaturgiei.....	318
4. Mihail Sebastian – între extreme.....	320
5.Migrarea elementelor biografice în ficțiune.....	325
Concluzii.....	329
Bibliografie.....	335

MIHAIL SEBASTIAN - AUTOBIOGRAFIE ȘI FICȚIUNE

- Rezumat -

Ilustrativă, în sensul reprezentării literaturii ca soluție a unor probleme de uz curent ale condiției umane, este configurarea problematicii romanului psihologic, tentat de efortul analizei unor cazuri de conștiință, romanul de tip proustian, de pildă, în care devine din ce în ce mai evidentă autonomia limbajului în relație cu realul, dar și identificarea în text a unor esențe psihice, sau configurarea operei literare prin recursul la abisurile memoriei și ale subconștientului. Relevante sunt, însă, și alte achiziții ale romanului subiectiv: orchestrarea arhitectonică a discursului, centrarea demersului literaturii pe efortul individualității, reprezentarea simbolică a sinelui etc.

Din această perspectivă, perioada interbelică a literaturii române este cu totul caracteristică pentru înțelegerea modernismului ca etapă crucială în evoluția literaturii române.

Finalitatea prezentei teze de doctorat este reprezentată de cunoașterea, cu un grad cât mai ridicat de veridicitate, a personalității lui Mihail Sebastian și a operei sale, dar și de situarea scriitorului în contextul socio-cultural al epocii, destinul său putând fi caracterizat ca fiind tragic și ironic în același timp. Demersul nostru critic își asumă o manieră tradițională a investigării operei, cu explorarea tuturor palierelor creației lui Sebastian.

Elementele de noutate pe care le întrezărim în propriul nostru excurs se referă atât la descifrarea unor corelații între elementele biografiei și revelațiile ficționalității, cât și la sugerarea unor unghiuri inedite de lectură ale unei opere cu un indice de originalitate vizibil augmentat. O astfel de prezumție de originalitate este cu atât mai justificată cu cât Mihail Sebastian a reintrat, în ultimii ani, în atenția criticii și a publicului cititor, nu doar prin *Jurnal*, ci și prin celelalte domenii ale creației, care au fost reanalizate și reevaluate.

Între contribuțiile exegetice pe care opera lui Mihail Sebastian le-a suscitată, trebuie amintite studiile ample publicate înainte de 1989, primul aparținând Corneliei Ștefănescu, scris în 1968 (monografia *Mihail Sebastian*), cel de-al doilea din 1986 aparținând Dorinei Grăsoiu (*Mihail Sebastian sau ironia unui destin*), la care se adaugă antologia de texte critice *Mihail Sebastian interpretat de...*, îngrijită de Anatol Ghermanschi sau cartea lui Ion Brăescu *Mihail Sebastian, cercetător al literaturii franceze* (1965).

Acestor contribuții li se adaugă o serie de cărți importante ce reușesc să aprofundeze aspecte inedite ale activității literare a lui Sebastian: Iulian Băicus, *Mihail Sebastian, proiectii pe ecranul culturii europene* (2007), Romulus Bucur, *Mihail Sebastian sau despre inconvenientul de a te fi născut evreu* (2007) și Marta Petreu cu cartea sa *Diavolul și ucenicul său: Nae Ionescu-Mihail Sebastian*.

Așa cum încercăm să sugerăm prin chiar titlul tezei de doctorat, *Mihail Sebastian-autobiografie și ficțiune* am căutat să deplasăm accentul asupra raportului dintre autobiografie și ficțiune, prin coroborarea evenimentului trăit, cu cel redat în *Jurnal*, sau cu alte documente din epoca interbelică. Am încercat, de asemenea, să radiografiem fizionomia artistică a scriitorului, dimensiunea crezului său artistic, precum și maniera sa de creație, analizată atât în dinamica sa immanentă, cât și în corelație cu opera altor scriitori. Pus la zid sau, dimpotrivă, scos la înaintare, pus în umbră sau elogiat excesiv, marginalizat uneori sau ridicat în slăvi alteori, Mihail Sebastian este un scriitor care-și păstrează intacte actualitatea, forța de plasticitate artistică și expresivitatea.

Pe de altă parte, nu trebuie uitat faptul că momentul în care se afirma Mihail Sebastian, este un moment de maximă amplitudine culturală, de împlinire a aspirațiilor anterioare, epoca interbelică impunând nume de anvergură și rezonanță, ce fac parte din patrimoniul spiritualității naționale.

Prin destinul său de excepție, prin activitatea sa creatoare ferventă, Mihail Sebastian s-a dovedit un spirit lucid și analitic, receptiv la experimentele și inovațiile literare ale epocii sale, un temperament de o deosebită acuitate confesivă, a cărui biografie nu s-a ferit de scandalul ieșirii din rând, al excepției morale. În același timp, nu trebuie uitat faptul că Sebastian a fost și un eseist strălucit, unul dintre cei mai expresivi și substanțiali ai generației sale, un teoretician al romanului, dar și autor al unor romane ce transcriu avatarurile interiorității.

Să amintim aici faptul că niciunul dintre criticii perioadei interbelice sau de mai târziu nu i-au contestat talentul, cultura, intuiția critică, inteligența scripitoare, cu toate că încă mai persistă prejudecata că Sebastian ar fi un scriitor de raftul al doilea, Nicolae Manolescu asimilându-l unui „scriitor de sertar”.

Prin apelul la literatura de tip confesiv, nu trebuie să înțelegem că scriitorul mizează pe o revenire la paradigma temperamentală și expresivă a romantismului, pentru că scriitorul își circumscrie propriul efort literar unei sondări cu luciditate a propriilor străfunduri interioare. Aptitudinile de romancier ale scriitorului se definesc, cum s-a

observat, de altfel, prin analiza subtilă a psihologiilor feminine, după cum se poate spune că și istoria teatrului românesc consemnează operele sale dramatice ca pe niște certe reușite estetice, cu un succes de public incontestabil.

Jurnalul lui Sebastian poate fi perceput, și a și fost sesizat ca atare de exegeză, ca una dintre cele mai importante, mai fascinante și mai sugestive scrieri memorialistice ale literaturii moderne, dar și ca o cronică bucureșteană a vieții politice și culturale, surprinsă în cele mai fine detalii ale sale.

Ironia sorții face ca la 38 de ani, după ce îndurase umilințele și privațiunile totalitarismului antisemit, scriitorul să dispară tragic, într-un accident. Zborul spre înălțimile creației s-a frânt, în cazul lui Mihail Sebastian, în plină putere creatoare.

Scriitor de origine evreiască, ce s-a manifestat în critică literară în publicistică, în roman și în teatru, Mihail Sebastian este unul dintre „cazurile” cele mai spectaculoase ale literaturii române interbelice.

Mihail Sebastian și-a manifestat talentul în domenii diverse ale artei cuvântului, dovedindu-se a fi o structură proteică, ilustrând cu talent domeniul prozei, dramaturgiei, discursului diaristic, al eseisticii, al publicisticii literare, al comentariului politic, cultural sau al textului jurnalistic propriu-zis.

Am încercat, în paginile tezei de față, să favorizăm cunoașterea, cu un grad cât mai ridicat de veridicitate, a personalității lui Mihail Sebastian și a operei sale, dar am încercat și să explorăm modul în care s-a situat scriitorul în contextul socio-cultural al epocii, destinul său putând fi caracterizat ca fiind tragic și ironic în același timp.

Judecățile pertinente, înțelegerea nuanțată a fenomenului literar, imparțialitatea și validitatea analizelor, toate aceste calități, și multe altele încă, fac din Mihail Sebastian unul dintre cronicarii literari din epoca interbelică de certă vocație, un cronicar ce nu s-a complăcut niciodată în comentarii arbitrare sau echivoce, căutând întotdeauna să fixeze un diagnostic precis al unei opere literare, să redea conturul unei fizionomii auctoriale, să surprindă modalități și forme literare distincte, în individualitatea lor fermă, relevând, într-un limbaj critic obiectivat, echidistant, ceea ce are unic și irepetabil o anumită creație. Chiar dacă uneori reacțiile sale erau impulsive iar polemica a fost una dintre armele sale redutabile, totuși, Mihail Sebastian a fost mereu conștient de responsabilitatea pe care o are un critic literar, ca participant și formator al destinului unei literaturi.

Perioada interbelică a fost, cum se știe, o perioadă de apogeu a romanului românesc, dar și o epocă destul de convulsivă, cu unele polemici vehemente, în care au fost angrenați câțiva dintre „actorii” importanți ai scenei literare românești. Să ne reamintim faptul că E.

Lovinescu folosea formula de „creație obiectivă” pentru a defini astfel emanciparea romanului și scoaterea lui de sub formula lirismului, emancipare care, în viziunea criticului, era sinonimă cu accesul la modernitate. Emanciparea romanului era percepută de Lovinescu prin reprezentarea în roman a mediului citadin, care trebuia să substituie spațiul rural, sau prin prezența personajului-intelectual, care avea menirea să conducă, prin propria sa structură, la intelectualizarea inspirației epice. Lirismul romanului nu se limita, însă, doar la ambianță, la viziune sau stil, ci și la existența unui narator moralizator, ce-și făcea simțită, uneori, prezența în text, prin intervenții artificiale în destinele personajelor.

Pentru Garabet Ibrăileanu, termenii de creație și analiză se subsumează conceptelor de roman obiectiv, respectiv roman subiectiv. Pe de o parte, tradiționaliștii considerau că romanul obiectiv trebuie să-și continue drumul până la epuizarea formulei iar pe de altă parte ceilalți cereau impetuos modernizarea rapidă a romanului românesc. Această modernizare a prozei se înscrie pe linia analizei psihologice și a tectonici subiective a epicului, a inspirației din lumea urbană dar și a prezenței în centrul textului narativ a personajului cu conformație intelectuală, capabil a percepe ideile, dar și a trăi dilemele existenței moderne. Este foarte important faptul că ambele formule au coexistat în epocă, iar uneori pe fondul observației psihologice și sociale specifică romanului obiectiv s-a dezvoltat și o perspectivă narativă subiectivizantă, prin prezența unor personaje ce își asumau un statut de observatori sau reflectori ale realităților prezentate. Un fapt, un personaj erau, așadar, analizate din mai multe perspective, își relativiza contururile și dimensiunile, viziunea narativă câștigând astfel în autenticitate și verosimilitate.

Mihail Sebastian face parte, cum s-a mai afirmat, dintr-o generație pe care o reprezintă și la nivelul temelor pe care le exersează. Teme precum aventura cunoașterii, aventura erotică, sentimentul tragicului, ratarea, sfîntenia, pasiunile lucide dar și revolta spiritului, se regăsesc nu numai în opera lui Mihail Sebastian, ci și în creațiile colegilor săi de generație. Numele cel mai semnificativ, prin anvergură și relevanță valorică, este, desigur, cel al lui Mircea Eliade.

Primele romane reprezintă, de fapt, mai degrabă, tributul pe care îl plătește Mihail Sebastian modernității, sau, poate, soluția pe care scriitorul o vede posibilă pentru o relansare a romanului românesc, care încearcă prin aceasta să-și caute un drum nou. În opera lui Mihail Sebastian se împletesc date obiective, concrete ale cotidianului și realității, cu un material afectiv tulburător, necontrafăcut, inimitabil. Realismul obiectiv aduce în discuție lumea exterioară, care coexistă cu un „realism subiectiv” orientat spre o

realitate mai complexă a spiritului, observabilă în epoca interbelică la mai mulți scriitori.

Romanul ce a suscitât cele mai îndelungi discuții și controverse este *De două mii de ani*. E un roman care oscilează între două tipologii, poate la fel de adecvate structurii sale ideatice și resorturilor sale narrative: roman-jurnal sau roman autobiografic și roman de idei sau roman-eseu. Mihail Sebastian înregistrează aici cu destulă fervoare condiția sa de intelectual evreu, trăind într-o lume agitată, intolerantă. În primele două părți ale romanului, naratorul utilizează forme ale scriiturii directe, pentru ca, începând cu partea a treia, unghiul de cuprindere să se lărgescă, în cadrul narațiunii fiind valorificată, pe de o parte, o intrigă nouă și, pe de altă parte, o tipologie variată.

Din acest moment al textului, confesiunea tinde să se transforme într-o ficțiune, deși narațiunea este relatată la persoana întâi, inventariindu-se întâmplările de la Uioara, voiajul în Franța, povestiri amoroase sau dezbateri ideologice. Naratorul caută o soluție de existență în mediul românesc, *în* și *prin* condiția lui de evreu. Cu toate acestea, până să găsească o astfel de soluție, trece prin multiple experiențe, care fac din acest roman autobiografic o narațiune multietajată. Romanul devine, astfel, în mod demonstrativ, și un roman ideologic, dar și un roman de moravuri.

Lumea configurată epic de scriitor în romanele sale este o lume a senzațiilor înăbușite, dar și a așteptărilor vagi, a neliniștilor nemotivate, care încep cu primul sânge menstrual, trec prin etapele fascinației carnale, ajung la perioada împlinirii erotice, care oscilează între ignoranță, curiozitate, atracție, repulsie, castitate, posesiune, recul în interioritate, amânare a deznodământului, dar și satisfacție prin epuizare reciprocă. Un element extrem de relevant care trebuie amintit este că Mihail Sebastian a reușit să ocolească, în multe privințe, capcanele naturalismului, chiar dacă există unele elemente ale decadentismului, prin gustul pronunțat al scriitorului pentru un erotism estetizant.

S-ar putea spune că schimbarea opticii romanului se produce atât în privința narațiunii la persoana întâi, prin care se relevă lumi interioare dar și posibile eșecuri spirituale. Romanele lui Mihail Sebastian sunt structurate sub forma unor monologuri, jurnale sau scrisori, elemente compoziționale novatoare în spectrul literaturii române. În toate romanele lui Sebastian, fie narate la persoana întâi, fie relatate la persoana a treia, substanța narativă este constituită din disponibilitate analitică și din spirit introspectiv, evenimentele exterioare sunt restrânse ca număr sau doar rezumate, constituind, mai degrabă, pretexte pentru deliberările și dezvoltările interioare.

Mihail Sebastian a fost interesat de fenomenul teatral în ansamblul manifestărilor sale. De pildă, în articolele sale, scriitorul le recomanda actorilor să-și interpreteze rolul cu

sobrietate, spre a se distinge metafora, profunzimea și frumusețea replicilor, fapt care nu exclude mobilizarea energiilor, camuflată, însă cu grijă. Regizorilor le cere să interpreteze textul, dar să nu-l denatureze printr-o colaborare neloială, inautentică, exagerată cu autorul. Concepția despre artă și teatru a lui Mihail Sebastian îi legitimează preferința pentru fondul de elevație și profunzime al teatrului românesc. Comedia interbelică românească asimilează procedeele și modalitățile consacrate de tradiție, dar, în același timp, se fundamentează și pe explorarea realităților epocii. Ea se constituie într-o sinteză care valorifică acumulările viabile ale tradiției, recurgând și la procedee și modalități inovatoare.

Teatrul lui Mihail Sebastian nu este unul care declanșează râsul, nici unul care să-i facă pe oameni să plângă, e mai degrabă, un tip de teatru care îi îndeamnă să viseze. Visul este pentru scriitor, dar și pentru unele dintre personajele sale, o cale de ieșire din labirintul unei realități ostile. Această trăsătură, a configurării visului ca element compensatoriu, ca modalitate de refugiu și de salvare, ca resursă soteriologică îl individualizează pe Mihail Sebastian în contextul dramaturgiei interbelice. Admirator al lui Giraudoux, dramaturg ce aduce în scenă sensibilitate, poezie și visare, Mihail Sebastian conturează, în cronicile sale dramatice, o concepție despre teatru, în care acordă un rol important visului, fanteziei și ludicului. Eroii pieselor lui Mihail Sebastian trăiesc o dramă, aceea a solitudinii, a excluziunii și, nu în cele din urmă, a contestării unei realități inadecvate sensibilității lor.

În *Jocul de-a vacanța*, Mihail Sebastian dovedește o deosebită capacitate de sensibilizare a trăirilor afective, de nuanțare a profilului personajelor și de conturare a unei ambiante scenice verosimile. Comicul și tragicul se întrepătrund, iar conflictul dintre personaje și mediul social capătă rezonanțele unui dramatism estompat de modalitățile ludice puse în joc. Lupta este mai mult o zbatere, însă personajele au meritul de a fi încercat să iasă din cercul strâmt al cotidianului, și nu s-au lăsat învinși fără luptă. Această comedie a lui Mihail Sebastian a surprins, încă de la apariție, prin stăpânirea desăvârșită a tehnicii dramatice, prin dialogul viu, antrenant, marcat de spontaneitate și naturalețe. Piesa e similară, din acest punct de vedere, acelor comedii din literatura franceză, în care visul, realitatea, umorul și sensibilitatea se împletesc strâns, însă dramaturgul a găsit modalitatea adecvată de a se desprinde de modele, lăsând intriga într-un plan secundar și favorizând, mai degrabă, atmosfera scenică.

Piesa *Steaua fără nume* oferă o imaginea clară și obiectivă a provinciei, o imagine care nu este una șarjată; provincia e înfățișată ca un spațiu caracterizat de un trai meschin și șters, unde totul se ofilește. Echilibrul este realizat, din punct de vedere compozițional,

prin evocarea celor doi poli antagonici ai universului uman , unul care reprezintă lumea reală, cu banalitatea și prozaismul ei, celalalt ce simbolizează depărtările absolute, infinitul, aspirația spre puritate și armonie.

În structura piesei există, de fapt, două componente fundamentale: prima este cea a universului diurn, a orașului provincial, cu mediul său pauper în semnificații simbolice, mediu în care apariția Monei schimbă, temporar, traiectoria destinului lui Miroiu, care ignoră steaua de pe cer și e fascinat de prezența ființei feminine. Din păcate steaua de pe cer este constantă are prezumția eternității, iar traiectoria ei este doar bănuită de Miroiu, în timp ce femeia pe care o iubește stă sub semnul efemerului, al pragmatismului și banalului.

Universul uman consemnat în această piesă are unele analogii și similitudini cu lumea lui Caragiale; este evocată o lume obtuză și confuză, în care sentimentele nobile nu-și pot găsi drumul, decât cu prețul speranței și al convingerii că visele trebuie să fie protejate de neînțelegerea și scepticismul mediocrității. Predominantă este, așadar, această lume care suspectează tot ceea ce nu înțelege, care aderă la valorile false ale utilitarului, care nu acceptă decât rutina și pragmatismul. E o lume ce emite judecăți de valoare superficiale, promovează autorități nule sau sancționează drastic pe cei care nu sunt asemeni lor. Într-un astfel de univers, Marin Miroiu simbolizează forța interiorității, care depășește cotidianul, simbolizează traiectoria individului superior care, atras de dimensiunile infinite ale cosmosului, parcă stăpânește depărtările astrale, asumându-și nemărginirea și veșnicia universului.

Lumea lui Grig este o lume declarat superioară, aparent sigură, bazată pe raționalitate și pragmatism, limitată la ceea ce înțelege, o lume ce refuză depărtările și propensiunea spre absolut, în beneficiul evidențelor cotidianului.

Nicolae Manolescu, în *Istoria critică a literaturii române*, considera că *Steaua fără nume* este cea mai caragialiană dintre piesele lui Mihail Sebastian prin consemnarea automatismelor comportamentale, prin gestică, precum și prin limbajul personajelor, observând că ceea ce face personajele memorabile este un însemnat procent de tipicitate. Criticul subliniază importanța desenului dramaturgic al spațiului provincial, cu bovarismul său și cu derizoriul moral și social.

Unii comentatori au considerat această piesă drept capodopera teatrului lui Sebastian aducând ca argumente pentru această caracterizare îmbinarea tragismului discret cu umorul ușor ironic, alternarea abilă a planului realității cotidiene cu cel al iluziei, surprinderea exactă a conflictului ireconciliabil dintre două lumi care nu pot

coexista în același spațiu.

Piesa *Ultima oră* Piesa este, de fapt, o comedie satirică politică, în care este investigat mecanismul puterii. Grigore Bucșan este un personaj conturat cu subtilitate caracterologică, e un ins remarcabil prin stăpânirea de sine, dar ridicol prin teama de inofensivul istoric Alexandru Andronic. Este satirizată falsa libertate a presei, care depinde de jocul de interese ce determină apariția sau dispariția unei gazete. Este dezvăluită în piesă atmosfera dintr-o redacție, unde primează lipsa de organizare, abuzurile, dezinteresul pentru valoarea reală a unui text și ineficiența paginii tipărite. Lumea care este zugrăvită aici este departe de ambianța calmă și senină a pensiunii Weber sau de atmosfera târgului îngust de provincie, deoarece universul umane reprezentat aici este mai divers, mai complex decât în piesele anterioare.

Creațiile lui Mihail Sebastian demonstrează modul în care dramaturgul și-a consolidat propria vocație și propriul său statut, prin intermediul unor opere literare de un rafinament deosebit. În etapa de început, didascaliile sunt reduse, subordonate mai degrabă replicilor personajelor. Nu există, astfel, mărci ale autorului, didascaliile sunt concise și obiective, uneori esențializate sau insuficiente, astfel încât chiar indiciile cu privire la comportamentul personajelor trebuie să fie extrase din replici. De asemenea, didascaliile exclud portretele personajelor, oricât de sumare sau concise. Comediile lui Mihail Sebastian sunt demne de interes prin construcție, atmosferă și personaje, ele precizându-și un loc bine situat în ierarhia valorică a dramaturgiei românești.

Paginile jurnalului lui Mihail Sebastian scot în evidență dialogul interior al unui intelectual care se află în confruntare continuă cu propriile trăiri și idei, un intelectual de o mare delicatețe sufletească, care trebuie să lupte mereu, cu propriile limite și cu propriile complexe psihologice. Uneori este epuizat, perioadele de bucurie alternează cu cele de tristețe, fumează mult, este deprimat, se lamentează exasperat („Aș vrea să strig, aș vrea să urlu”). Mihail Sebastian nu-și ascunde temerile, deși frecventează lumea mondenă, uneori are o situație materială problematică, este superstițios (se gândește că floarea de cyclamen îi poartă ghinion, deoarece i-a pierit inspirația) etc.

Pe de altă parte, *Jurnalul* lui Mihail Sebastian este populat cu o mulțime de oameni cu care dramaturgul avea diverse raporturi (scriitori, oameni de teatru, elevi, evrei, colegi de la *Cuvântul*, sau de la *Revista Fundațiilor Regale*). Cercetătorul literaturii găsește, în jurnal, informații utile pentru descifrarea unor caractere și tipologii scriitoricești, a unor ambianțe artistice sau literare, a unor orientări ale literaturii române din perioada interbelică. De exemplu, pentru a oferi doar două exemple, Sebastian a

reprezentat un sprijin real pentru Blecher, pe care-l vizita la Roman, sau pentru Eugen Ionescu, care, având mamă de naționalitate evreiască, era disperat, iar Sebastian, din ipostaza de „frate” mai mare, îl încuraja frecvent.

Jurnalul este, în fond, un vast șantier, de note, știri, informații din care poate fi extras scenariul unui posibil roman de dragoste, al unui roman istoric sau politic, deoarece scriitorul realizează aici o frescă a evenimentelor și aspectelor celor mai semnificative din epocă, într-un ritm sincopat, lipsit de o unitate artificială, cu numeroase progresii și regresii, cu detalii relevante și portrete neverosimil de precise.

Preocuparea diaristului este, și aici, aceea de a capta imaginile, de a inventaria întâmplările și, nu în ultimul rând, de a le înregistra și descifra semnificațiile și sensurile. Spațiul citadin este reprezentat consistent în jurnalul lui Mihail Sebastian prin descrierea spațiului citadin al orașului București care este descris cu o multitudine de detalii evocatoare .

Spațiul închis evocat în *Jurnal* este reprezentat de camera, casa, orașul care primesc diferite semnificații: sentiment de siguranță, protecție sau claustrare, dare și amenințare, angoasă și chiar moarte .

Personaj al propriei drame, diaristul este cel care conferă semnificații lumii. Viața și moartea conviețuiesc, jurnalul transcriind existența scriitorului aflată mereu într-o stare de echilibru instabil, care se poate oricând rupe. Ideea sinuciderii sau aceea a morții se întâlnesc în jurnalul lui Mihail Sebastian în diferite ipostaze și circumstanțe.

Portretul se întâlnește într-o multitudine de variante el fiind, cum se știe, tipul de descriere caracteristic scriiturii intime; în jurnalul lui Mihail Sebastian se detașează un număr impresionant de portrete, atât individuale cât și colective.

Autoportretul diaristului este risipit de-a lungul întregului *Jurnal*; e vorba, mai degrabă, prin configurarea unei suite de autoportrete diseminate pe parcursul întregului jurnal, de o modalitate adecvată de (auto)cunoaștere a propriei ființe dar și a întregii lumi în care trăiește diaristul.

Încadrându-se, în mod clar, prin particularitățile sale definitorii, în tectonica genului diaristic (calendaritatea, sinceritatea, autoadresarea sau adresarea spre alocutorul divin, fragmentarismul, obsesia morții, spontaneitatea etc.), *Jurnalul* lui Mihail Sebastian se dovedește o scriere de excepțională valoare, documentară și stilistică, un document de epocă și un document sufletesc, deopotrivă, prin care scriitorul își dovedește din plin talentul, maturitatea creatoare și responsabilitatea etică, subtextuală în fiecare pagină a jurnalului său.

Inadaptat, poetic, visător, tulburător, interogativ, dilematic, drastic uneori, dar de o cuceritoare sensibilitate, Mihail Sebastian își făurește, prin întreaga sa operă, un loc privilegiat în literatura română, dar și în cea europeană.

MIHAIL SEBASTIAN

AUTOBIOGRAPHY AND FICTION

- synopsis -

Noteworthy, from the point of view of representing literature as a solution to the everyday problems of human condition, is the configuration of the questions of the psychological novel, tempted to analyse deep aspects of the human consciousness, the proustian novel, for instance, in which the independence of language as related to reality becomes more and more obvious, as well as the identification in the text of psychological essences or the configuration of the work of art by appealing to the depths of memory and subconsciousness. The following are also important gains of the subjective novel: the architecture of the discourse, focusing the literary intention on the individual effort, symbolically representing the self etc.

From this perspective, the interwar period of the Romanian literature is representative for the understanding of modernism as a crucial stage in the evolution of the Romanian literature.

The purpose of this thesis has been to get into the depths of Mihail Sebastian's personality and works. Though contextualised within the social and cultural milieu of the age, his destiny can be characterised as tragic and ironic in the same time. I have opted for a traditional critical method, by exploring all aspects of Sebastian's work.

The novelty of the thesis is represented by the correlations between the biographical elements and the revelations of his fiction, as well as by suggesting new approaches to the reading experience of such an original corpus of literature. His originality has been probed by the fact that Mihail Sebastian has captured the attention of the critics and readers recently not only through his *Journal* but also through the other aspects of his work, which have been reanalysed and reevaluated.

The following are some examples of critical approaches triggered by Sebastian's works: Dorina Grăsoiu, *Mihail Sebastian sau ironia unui destin*, Anatol Ghermanschi, *Mihail Sebastian interpretat de...*, Ion Brăescu *Mihail Sebastian, cercetător al literaturii franceze* (1965).

To these, we can add some important titles that have managed to deepen less discussed aspects of Sebastian's works: Iulian Băicuș, *Mihail Sebastian, proiecții pe ecranul culturii europene* (2007), Romulus Bucur, *Mihail Sebastian sau despre inconvenientul de a te fi născut evreu* (2007) and Marta Petreu *Diavolul și ucenicul său: Nae Ionescu-Mihail Sebastian*.

As suggested by the title of the thesis: *Mihail Sebastian – autobiography and fiction*, I have tried to move the focus towards the relationship between autobiography and fiction, by underlining the connections between the reality of the events and the way they are rendered inside his *Journal* or in the documents of the period. I have also intended to draw the artistic profile of the author, his artistic credo as well as the correlation with the works of other authors. Whether condemned or praised, out-shadowed or adored, Mihail Sebastian managed to keep his novelty, his artistic plasticity and expressivity untouched.

We cannot forget, however, the fact that the moment he becomes well-known is an intensely cultural moment, when all previous aspirations become fulfilled, because the in-between period is the period when great names emerge and has remained an important period of our culture.

Through his exceptional destiny and his creativity Mihail Sebastian proved a lucid and analytical spirit, extremely receptive to all the novelties of his age, with a temperament inclined towards confession, whose biography did not escape scandal. We should not ignore the fact that Sebastian was also a great essayist, one of the most substantial and expressive essayists of his age, a great theoretician of the novel as well as the author of novels that translate the avatars of inner life.

It is worth mentioning that none of the critics of his age denied his talent, culture or intelligence, even if some might still consider him a second-hand writer (Nicolae Manolescu).

The fact that he resorts to confessional literature should not be understood as going back to the temperamental and expressive paradigm of romanticism because he endeavours into a lucid exploration of his inner depths. His talent as a novelist is proved by the subtle analysis of female psychology as well by the fact that the history of Romanian theatre considers his plays as aesthetically successful works, appreciated by the public.

Sebastian's *Journal* can be perceived (and has been) as one of the most important, the most fascinating and the most suggestive memoirs of the modern literature, but also as a chronicle of Bucharest political and cultural life, understood in its deepest details.

The irony is that, at 38, after having to face all humiliations and privations of the anti-Semitic totalitarian regime, the writer tragically disappears in an accident. His flight towards the peaks of his creation was interrupted while in its most powerful moment.

Of Jewish origin, Mihail Sebastian is one of the most spectacular cases of the interwar Romanian literature, having activated in the domain of the novel, publication and theatre.

He was prodigious in many fields of the art of the word, manifesting as a protean personality and expressing his talent in the field of the novel, theatre, journal, essay, literary publication and political, cultural and journal commentary.

I intended to deepen the knowledge regarding the personality and work of Mihail Sebastian in a most veridical way but I also tried to explore the way in which the author activated within the social and cultural context of his age, his destiny being both tragic and ironic.

Trusted judgements, nuanced understanding of the literary phenomenon, impartiality and his valid analysis make Sebastian one of the most important annalist of the interwar period. He never used to practice the arbitrary commentary, always trying to precisely analyse the literary work, to draw the profile of the author or to grasp distinct literary ways and forms, in their firm individuality, underlining in an objective language the uniqueness of the respective creation. Even if sometimes impulsive, and indulging into polemical discussions, Mihail Sebastian was always aware of the responsibility of the literary critic, as a participant and a developer of the destiny of a literature.

The interwar period witnessed the peak of the novel development but also a series of convulsive events and strong polemics in which some of the most important figures of the literary life were involved. Let us remember that E. Lovinescu used the formula of the „objective creation’ to define the emancipation of the novel from the influence of lyricism, which would guarantee its emergence into modernity. This emancipation took the form of representing the city life as replacing the rural one, or the profile of the intellectual who was meant to lead towards the intellectualization of the epical inspiration. The lyricism of the novel was not limited to the environment, vision or style but also comprised a moralising narrator, sometimes present inside the text, through artificially interfering in the destiny of his characters.

Garabet Ibrăileanu considers that the term of creation and analysis are related to the concepts of objective novel and subjective novel, respectively. On the one hand, traditionalist thought that the objective novel has to carry on until exhaustion, whereas the

others asked for its modernization. This modernization meant psychological analysis, subjective architecture of the novel, city life topic, as well as the positioning of the intellectual character, capable of perceiving ideas and living modern dilemmas in the middle of the narration. It is important that both forms coexisted during that time and sometimes, on the background of psychological and social observation specific to the objective novel a subjective narrative perspective developed through the appearance of characters who became observers and reflectors of presented reality. An event and a character were presented from several perspectives in this way, with their relative frames, the narrative perspective thus gaining authenticity and authenticity.

Mihail Sebastian is representative for his generation through the themes of his works, such as the adventure of knowledge, the erotic adventure, the feeling of the tragic, failure, holiness, lucid passions as well as the revolt of the spirit. The most representative figure of his generation is, undoubtedly, Mircea Eliade.

Mihail Sebastian pays his tribute to modernity through his first novels or sees in them the solution for a possible re-launch of the Romanian novel, looking for a new direction. His works are a blend of objective, clear-cut data of the reality and a disturbing intimate material, hard to fake or imitate. The objective realism focuses on the exterior and coexists with a “subjective realism” oriented towards a more complex reality of the spirit, easy to identify in many other authors.

The novel that attracted most discussions and controversies is *De două mii de ani*. It is a novel that hovers between two typologies, maybe similarly adapted to its conceptual and narrative structure: the journal-novel or the autobiographical novel or novel of ideas or essay-novel. Mihail Sebastian writes about his condition as a Jewish in an agitated, intolerant world. In the first two parts of the novel, the author uses the direct expression but, starting with the third part, his perspective widens and his narration starts to value, on the one hand, a new conflict, and, on the other hand, a more varied typology.

From this moment on, the confession tends to transform into a fiction, in spite of the first person narration, recording events from Uioara, his voyage to France, romance stories or ideological debates. The narrator is looking for an existential solution in the Romanian environment, *in* and *through* his condition as a Jew. In spite of these, until he finds such a solution, he passes through various experiences which transform this autobiographical novel into a multi-layered narration the novel thus becomes, demonstratively, a novel of ideas as well as a novel of morality.

Sebastian's world is one of choked sensations as well as vague expectations, unmotivated unrest, which begin with the first menstrual blood, pass through carnal fascination and reach erotic fulfilment, hovering between ignorance, curiosity, attraction, repulsion, chastity, possession, inner voyage, postponing the climax but also satisfaction through mutual exhaustion. Noteworthy is the fact that Mihail Sebastian managed to avoid, in many ways, the traps of naturalism, even if there are some elements of decadent movement, represented by his obvious taste for aesthetic eroticism.

We might say that the change in the optic of the novel is represented by the first person narration through which inner worlds and possible spiritual failures are expressed. Mihail Sebastian's novels are structured as monologues, journals or letters, new compositional elements in the spectrum of the Romanian literature. All his novels, whether first person narrations or third person narrations, contain the author's analytical disposition and introspection, outside events being very few or only brief, serving as pretexts for inner deliberations.

Mihail Sebastian was interested in the theatre in all its manifestations. For example, in his articles he recommends his actors to interpret their roles with sobriety in order to distinguish metaphor, profoundness and beauty of replies, a fact that does not exclude, however, the mobilization of energies, carefully hidden, though. He asks his directors to interpret the text in such a way as not to change it due to an unfaithful and exaggerated collaboration with the author. He strongly believes in the elevated and profound ground of the Romanian theatre. The interwar Romanian comedy assimilated the procedures and the well-established, traditional methods, but, in the same time, is based on exploring the realities of the age. It, thus, synthesizes the values of the traditions with the new procedures and methods.

Mihail Sebastian's theatre does not cause laughter, neither it makes people cry, but it rather make people dream. The dream is for the author as well for characters a way to escape the labyrinth of the hostile, everyday life. This feature, through which the dream is configured as a compensation element, as a method to escape and find salvation, as a soteriological resource, particularizes Mihail Sebastian in the context of the interwar period drama. A great admirer of Giraudoux, thought to bring sensitivity, poetry and dreaming on the stage, Mihail Sebastian sketches in his chronicles a concept of the theatre in which the dream, fantasy and playfulness have the most important role. The heroes in Sebastian's plays live a tragedy, the tragedy of solitude and exclusion and the tragedy of fighting against a reality which is inadequate to their sensitivity.

In *Jocul de-a vacanța*, Mihail Sebastian demonstrates a great capacity of sensitizing feelings, of nuancing the profiles of his characters and of drawing an authentic stage atmosphere. Comedy and tragedy combine and the conflict between characters and the social environment reach the dimensions of a drama only weakened by the playful methods employed. Fight is merely agitation, but his characters can be praised for trying to get out of the very tight circle of the everyday life, and they do not seem to be defeated by this fight. This comedy surprised ever since its start, through its flawless techniques, and vivid dialogues, marked by spontaneity and authenticity. This play is similar, from this point of view to French plays in which the dream, reality, humour and sensitivity are tightly combined, but Sebastian managed to get away from these models and let the plot in a second background, favouring, instead, the stage atmosphere.

The play *Steaua fără nume* offers a clear and objective image of the rural area, an image which is not changed; the rural area is presented as a faded style of life, where everything gets wasted. Balance is obtained, from a compositional point of view, by rendering the two antinomy poles of the human universe, one represented by real world, with its prosaic existence and the other one symbolizing far away spaces, the infinite, the absoluteness and the aspiration towards purity and harmony.

There are, however, two fundamental components in the structure of the play: the first one is the daylight universe, the rural town, with its poor environment with symbolical significances, an environment in which Mona's apparition changes, temporarily, the trajectory of Miroiu's destiny, a character who ignores the star on the sky and is fascinated by the feminine presence. Unfortunately, the star on the sky is constant, is presumably eternal and its trajectory is only guessed by Miroiu, whereas the woman he loves is under the sign of temporality, pragmatism and banal.

The human universe in this play is similar to Caragiale's world; an obtuse and confused world is drawn, a world in which noble feelings cannot find their way, if they do not pay the price of hope and conviction that dreams have to be protected by the misunderstanding and scepticism of mediocrity. This world which suspects everything it does not understand and adheres to the false values of utilitarianism and which only accepts routine and pragmatism is prevalent. This world makes superficial judgements, promotes null authorities or drastically sanctions the ones who are not the same. In this universe, Marin Miroiu symbolizes the inner force which overcomes the banal, and draws the trajectory of the superior individual who, attracted by the infinite dimensions of the

cosmos, seems to rule over stellar places, bearing the infiniteness and eternity of the universe.

Grig's world is a superior one, apparently secure, based on rationalism and pragmatism, limited to what it understands a world which refuses the aspiration towards the absolute for the obvious of the banal.

Nicolae Manolescu, in *Istoria critică a literaturii române*, considers that *Steaua fără nume* is Sebastian's play that resembles Caragiale's work the most through recording human automatism in gestures and language, and observing that characters are made memorable due to a significant dose of typicality. The critic underlines the importance of theatrically drawing the rural space with its bovarism and its social and moral oblivion.

Many critics view this play as Sebastian's theatrical masterpiece due to its blending of discrete tragedy and slightly ironical humour, the agile alternation between everyday reality and illusion, the exact recording of the never-ending conflict between the two worlds that cannot coexist in the same space.

Ultima oră is, in fact, a political and satirical comedy which investigates the mechanism of power. Grigore Bucșan is drawn with an incredible character subtlety. Remarkable though his self-assurance but ridiculous through his fear of the inoffensive historian Alexandru Andronic. The false freedom of press is satirised, a freedom that depends on the game of interest which determines the birth or death of a new magazine. The play displays the typical atmosphere inside a magazine, characterized by lack of organization, abuse, disinterest in the real value of a text and the inefficiency of the printed paper. This world is far from the calm one in Weber's mansion or the one of the limited universe of the countryside because the human universe represented here is more diverse and more complex than previous plays.

Mihail Sebastian's works demonstrate the way in which the play writer consolidated his own vocation and his own status through plays of an extreme refinement. In the first stage, the didascalie are very few, mainly subordinated to the lines of the characters. There are no notes on behalf of the author and the didascalie are concise and objective, sometimes essential or insufficient, in such a way that the characters' behaviour has to be drawn from their lines. There are no portraits to be extracted from these didascalie, however concise or brief they may be. Mihail Sebastian's comedies are remarkable through their construction, atmosphere and characters, having their well-deserved place in the hierarchy of the Romanian theatre.

Mihail Sebastian's journal underlines the inner dialogue of an intellectual in a continuous battle with his own ideas, an intellectual with a very delicate soul who has to fight with his own limits and his own psychological complexes. Sometimes exhausted, his periods of happiness alternate with his periods of sadness, he smokes a lot, he is depressed and he complains („ I wish I could scream, I wish I could howl"). Mihail Sebastian does not hide his fears, although he activates in the modern world he is sometimes short of money, is superstitious (he thinks that the cyclamen flower brings him bad luck because he does not have inspiration) etc.

On the other hand, Mihail Sebastian's journal is populated with a lot of people with whom the author had connections (writers, people of the theatre, students, Jewish people, colleagues from *Cuvântul*, or from *Revista Fundațiilor Regale*). The researcher finds in his journal useful information for deciphering artistic or literary environments, new orientation of the Romanian literature in the interwar period. For example, Sebastian was a real help for Blecher, whom he constantly visited at Roman, or for Eugen Ionescu, who, having a Jewish mother was desperate and he was always encouraged.

The *Jurnal* is, in fact, a vast site of notes, news, information out of which a the possible scenario of a romance novel or a historical and political novel can be extracted, because the writer draws a mural of the most significant events and aspects of the period, in rag time, without any artificial unity, with a lot of progressions and regressions, with relevant details and unrealistically precise portraits.

Sebastian is again preoccupied to capture images, to record events, and, last but not least, to register and decipher significances and meanings. The urban space is consistently represented by an extremely detailed representation of Bucharest.

The spaces of the *Jurnal* are: the room, the house, the city all of which gather various significances – the feeling of security, protection or claustrophobia as well as menace, anxiousness or even death.

The hero of his own tragedy, the diarist is the one that makes the world a meaningful place. Life and death coexist, and his journal records the existence of a man in an unbalanced equilibrium, which can be broken any time. The idea of suicide and death meet in Mihail Sebastian's journal in many instances and circumstances.

There are a multitude of mirrors for one and the same portrait and this a specific feature of the intimate writing; there is an impressive number of distinguishable portraits in Mihail Sebastian's journal.

The author's own portrait is scattered throughout the entire journal; it is mainly about the configuration of a series of self-portraits as an adequate way to get familiar with his own being as well as the entire world in which he lives.

Definitely part of diarist literature through its characteristic features (chronology, authenticity, self-addressing or addressing a divine instance, fragmentary aspect, the obsession of death, spontaneity etc.), Mihail Sebastian's *Jurnal* is an exceptionally valuable writing, documenting both the age and the soul of the author. Through it, the author proves his talent, creative maturity and ethical responsibility, hidden beneath the text of every page.

Inadaptable, poetic, dreamy, disturbing, inquisitive, sometimes strict but with a charming sensitivity, Mihail Sebastian has gained, through his entire work, a privileged place in the Romanian and European literature.

BIBLIOGRAFIE

1. Bibliografia operei

1.1. În volum

1. *Fragmente dintr-un carnet găsit*, Editura tipografiei “Bucovina I.E.Torouțiu, București, 1932, colecția “Carte cu semne”
2. *Femei*, roman, Editura Națională Ciornei, Ediția a II-a, București, 1933
3. *De două mii de ani* roman, Editura. Națională Ciornei, București, 1934
4. *Cum am devenit huligan*. Texte, fapte, oameni. Ed. Cultura națională, București, 1935
5. *Orașul cu salcâmi*, roman. Ed. Universala Alcalay, București, 1935; Ediția a II-a, Editura pentru literatură, București, 1968; colecția “Biblioteca pentru toți” Ed. a – III - a, Editura Eminescu, București, 1975
6. *Corespondența lui Marcel Proust*, Editura Fundația Regală pentru literatură și artă, București, 1939
7. *Jocul de-a vacanța*. Comedie în trei acte, Editura Fundația Regală pentru literatură și artă, București, 1939.
8. *Accidentul*, roman, Editura Fundația Regală pentru literatură și artă. București, 1940, Ediția a II-a, Editura pentru literatură, București, 1962, ediție îngrijită și prefață de Vicu Mândra. Ediția a III-a, Editura pentru literatură, București, 1968, colecția “Biblioteca pentru toți Teatru, Fundația pentru literatură și artă, București, 1946
9. *Opere alese*, vol. I: Teatru. Cronici dramatice, vol. II: *Proza. Publicistica*. Editura pentru literatură, București, 1962, colecția “Scriitori români”, ediție îngrijită și prefațată de Vicu Mândra.
10. *Teatru*, Editura pentru literatură, București, 1965, colecția “Biblioteca pe toți”

11. *Întâlniri cu teatrul*, Ed. Meridiane, București, 1969. Antologie și studiu introductiv de Cornelia Ștefănescu.
12. *Eseuri. Cronici. Memorial*, Editura Minerva, București, 1972. Ediție îngrijită și prefața de Cornelia Ștefănescu.
13. *Jocul de-a vacanța. Steaua fără nume*, Editura Minerva, București, 1975 colecția “Arcade”, postfață de Adrian Angheliescu
14. *Ultima oră*. Comedie în trei acte, Ed. Eminescu, București, 1975, colecția “Rampa”
15. *Jurnal 1935- 1944*, Text îngrijit de Gabriela Omăt, Prefață și note de Leon Volovici, Ed. Humanitas, București, 1996

1. 2. În periodice

1. Sebastian, Mihail, *Francezul, un tip ne-european*, în Cuvântul, joi, 7 mai 1931, pp. 1-2
2. Sebastian, Mihail, *La expoziția colonială, Spectacole, oameni și dobitoace*, în Cuvântul, miercuri, 15 iulie 1931, pp. 1-2
3. Sebastian, Mihail, *O poveste*, în Cuvântul, sâmbătă, 2 aprilie 1932, p. 1
4. Sebastian, Mihail, *Cuvinte la o trădare*, în Cuvântul, miercuri, 13 aprilie 1932, pp. 1-2
5. Sebastian, Mihail, *Templul național-liberal*, în Cuvântul, sâmbătă, 16 aprilie 1932, p. 1
6. Sebastian, Mihail, *Heinrich-Gerhard Fruber*, în Cuvântul, marți, 26 aprilie 1932, p. 1
7. Sebastian, Mihail, *Șase cărți și șase vapoare*, în Cuvântul, vineri, 6 mai 1932, p. 1
8. Sebastian, Mihail, *Conferința dezarmării continuă*, în Cuvântul, joi, 19 mai 1932, p. 1
9. Sebastian, Mihail, *Partide de idei*, în Cuvântul, sâmbătă, 28 mai 1932, p. 1

10. Sebastian, Mihail, *La Balinț...*, în Cuvântul, joi, 2 iunie 1932, p. 1
11. Sebastian, Mihail, *Care au mai guvernat...*, în Cuvântul, luni, 6 iunie 1932, p. 1
12. Sebastian, Mihail, *Ce vrea țara*, în Cuvântul, luni 13 iunie 1932, p. 1
13. Sebastian, Mihail, *Explicația fripturismului*, în Cuvântul, vineri, 17 iunie 1932, p. 1
14. Sebastian, Mihail, *...Și un cuvânt despre martiri*, în Cuvântul, sâmbătă, 25 iunie 1932, p. 1
15. Sebastian, Mihail, *Bravo, d-le Eftimiu*, în Cuvântul, joi, 30 iunie 1932, p. 1
16. Sebastian, Mihail, *50% mai puțini studenți*, în Cuvântul, vineri, 29 iulie 1932, p. 1
17. Sebastian, Mihail, *Un alt profil al lui Mussolini*, în Cuvântul, vineri, 5 august 1932, p. 1
18. Sebastian, Mihail, *Hitler și nudismul*, în Cuvântul, joi, 18 august 1932, p. 1
19. Sebastian, Mihail, *Se schimbă iar liceul*, în Cuvântul, sâmbătă, 20 august 1932, p. 1
20. Sebastian, Mihail, *Pești cu număr de ordine*, în Cuvântul, sâmbătă, 10 septembrie 1932, p. 1
21. Sebastian, Mihail, *O școală la 1150 metri*, în Cuvântul, joi, 22 septembrie 1932, p. 1
22. Sebastian, Mihail, *Hai, Vasile!*, în Cuvântul, sâmbătă, 24 septembrie 1932, p. 1
23. Sebastian, Mihail, *Un cântec vechi la Operă*, în Cuvântul, sâmbătă, 1 octombrie 1932, p. 1
24. Sebastian, Mihail, *Selecția fiscală în școală*, în Cuvântul, joi, 13 octombrie 1932, p. 1
25. Sebastian, Mihail, *A murit Maria Fenechiu*, în Cuvântul, luni, 17 octombrie 1932, p. 1
26. Sebastian, Mihail, *Pedagogia criminală*, în Cuvântul, joi, 20 octombrie 1932, p. 1
27. Sebastian, Mihail, *Studenții chujeni în grevă*, în Cuvântul, luni, 24 octombrie 1932, p. 1

28. Sebastian, Mihail “*Stăpâni ai opiniei publice*”, în Cuvântul, joi, 27 octombrie 1932, p. 1
29. Sebastian, Mihail, *Se caută un premiant la Stockholm*, în Cuvântul, joi, 1 decembrie 1932, p. 1
30. Sebastian, Mihail, *Adolf Hitler – mongol*, în Cuvântul, vineri, 2 decembrie 1932, p. 1
31. Sebastian, Mihail, *Păsările zboară spre Capri...*, în Cuvântul, sâmbătă, 24 decembrie 1932, p. 1
32. Sebastian, Mihail, *Dunicowski, un simbol*, în Cuvântul, luni, 2 ianuarie 1933, p. 1
33. Sebastian, “*Pentru popor*”, în Cuvântul, miercuri, 4 ianuarie 1933, p. 1
34. Sebastian, Mihail, *O generație încă tânără*, în Cuvântul, vineri, 6 ianuarie 1933, p. 1
35. Sebastian, Mihail, *În Spania*, în Cuvântul, vineri, 13 ianuarie 1933, p. 1
36. Sebastian, Mihail, *Actualități*, în Cuvântul, duminică, 15 ianuarie 1933, p. 3
37. Sebastian, Mihail, *Artiștii străini “persecutați”*, în Cuvântul, joi, 19 ianuarie 1933 p. 1
38. Amyntas, *Au căzut pentru libertate...*, în Cuvântul, sâmbătă, 21 ianuarie 1933, p. 1
39. Amyntas, *Adolf și Marcu*, în Cuvântul, sâmbătă, 28 ianuarie 1933, p. 1
40. Sebastian, Mihail, *Șomeri bine educați*, în Cuvântul, sâmbătă, 11 februarie 1933, p. 1
41. Sebastian, Mihail, *Revizuirea trece și prin Fiume?*, în Cuvântul, joi, 16 februarie 1933, p. 1
42. Sebastian, Mihail, *Un moment grav la Geneva*, în Cuvântul, luni, 27 februarie 1933, p. 1
43. Amyntas, *Heinrich Mann dat afară*, în Cuvântul, miercuri, 1 martie 1933, p. 1

44. Sebastian, Mihail, "*Impresioniștii*" la Luvru, în Cuvântul, sâmbătă, 11 martie 1933, p. 1
45. Sebastian, Mihail, *Negru-alb-roșu*, în Cuvântul, luni, 13 martie 1933, p. 1
46. Sebastian, Mihail, *Un "De profundis" vesel*, în Cuvântul, joi, 23 martie 1933, p. 1
47. Sebastian, Mihail, *Manifest și generație*, în Cuvântul, miercuri, 5 aprilie 1933, p. 1
48. Sebastian, Mihail, *Einstein la Madrid*, în Cuvântul, joi, 13 aprilie 1933, p. 1
49. Sebastian, Mihail, "*O națiune europeană*", în Cuvântul, duminică, 16 aprilie 1933, p. 1
50. Mihail Sebastian, *Cazul "Viața românească"*, în Cuvântul, duminică, 23 aprilie 1933, p. 2
51. Sebastian, Mihail, *O industrie care merge...*, în Cuvântul, duminică, 30 aprilie 1933, p. 1
52. Sebastian, Mihail, *Ideea doamnei Von Gelinck*, în Cuvântul, joi, 4 mai 1933, p. 1
53. Sebastian, Mihail, "*Enciclopedia Italiană*", în Cuvântul, sâmbătă, 6 mai 1933, p. 1
54. Amyntas, *Pentru un butoi gol*, în Cuvântul, luni, 8 mai 1933, p. 1
55. Sebastian, Mihail, *Unde intervine un humorist...*, în Cuvântul, luni, 8 mai 1933, pp. 1-2
56. Sebastian, Mihail, *Critică și vehemență*, în Cuvântul, duminică, 14 mai 1933, p. 2
57. Sebastian, Mihail, *Un critic francez la noi*, în Cuvântul, vineri, 26 mai 1933, p. 1
58. Sebastian, Mihail, *Ileana Matei a vrut să știe*, în Cuvântul, luni, 29 mai 1933, p. 1
59. Sebastian, Mihail, *Telegraful are humor*, în Cuvântul, joi, 1 iunie 1933, p. 1
60. Sebastian, Mihail, *Un coleg francez al lui Seletzky*, în Cuvântul, vineri, 2 iunie 1933, p. 1
61. Sebastian, Mihail, *Chiar în caz de război...*, în Cuvântul, miercuri, 7 iunie 1933, p. 1

62. Sebastian, Mihail, *1900 în mondenitate și politică*, în Cuvântul, vineri, 9 iunie 1933, p. 1
63. Sebastian, Mihail, *Școala din Bănița*, în Cuvântul, duminică, 11 iunie 1933, p. 1
64. Sebastian, Mihail, *Între stadion și bibliotecă*, în Cuvântul, vineri, 16 iunie 1933, p. 1
65. Sebastian, Mihail, *Puterea de a fi ridicol*, în Cuvântul, miercuri, 21 iunie 1933, p. 1
66. Sebastian, Mihail, *Paranteza Dollfuss*, în Cuvântul, vineri, 23 iunie 1933, p. 1
67. Sebastian, Mihail, *“În cazematele umede...”*, în Cuvântul, sâmbătă, 24 iunie 1933, p. 1
68. Sebastian, Mihail, *Funcționarii publici*, în Cuvântul, luni, 26 iunie 1933, p. 1
69. Sebastian, Mihail, *Skoda și conflictele de conștiință*, în Cuvântul, vineri, 30 iunie 1933, p. 1
70. Sebastian, Mihail, *O fraudă creatoare*, în Cuvântul, sâmbătă, 1 iulie 1933, p. 1
71. Sebastian, Mihail, *Doi oameni în frac*, în Cuvântul, joi, 6 iulie 1933, p. 1
72. Sebastian, Mihail, *D. Duca, mai tare ca oricând*, în Cuvântul, sâmbătă, 8 iulie 1933, p. 1
73. Sebastian, Mihail, *Chiar dacă nu sunt hitleriști...*, în Cuvântul, luni, 10 iulie 1933, p. 1
74. Sebastian, Mihail, *300 de licențiați*, în Cuvântul, sâmbătă, 15 iulie 1933, p. 1
75. Sebastian, Mihail, *Vîn și aur*, în Cuvântul, luni, 17 iulie 1933, p. 1
76. Sebastian, Mihail, *Wilhelm Tell și salutul roman*, în Cuvântul, miercuri, 19 iulie 1933, p. 1
77. Sebastian, Mihail, *Răspuns unui fost critic*, în Cuvântul, vineri, 21 iulie 1933, pp. 1-2
78. Sebastian, Mihail, *Destindere între Roma și Paris*, în Cuvântul, duminică, 23 iulie 1933, p. 1

79. Sebastian, Mihail, *Vilegiatură în U.R.S.S.*, în Cuvântul, luni, 24 iulie 1933, p. 1
80. Sebastian, Mihail, *Sterilizarea higienică*, în Cuvântul, sâmbătă, 29 iulie 1933, p. 1
81. Sebastian, Mihail, *Program liberal-radical?*, în Cuvântul, luni, 31 iulie 1933, p. 1
82. Sebastian, Mihail, *Politică administrativă*, în Cuvântul, joi, 3 august 1933, p. 1
83. Sebastian, Mihail, *“Birou de înregistrare a falimentelor”*, în Cuvântul, vineri, 4 august 1933, p. 1
84. Sebastian, Mihail, *“Dușmanii civilizației”*, în Cuvântul, sâmbătă, 5 august 1933, p. 1
85. Sebastian, Mihail, *Șomajul intelectual*, în Cuvântul, joi, 10 august 1933, p. 1
86. Sebastian, Mihail, *Indiscreția și literatura*, în Cuvântul, vineri, 11 august 1933, p. 1
87. Sebastian, Mihail, *Sârmă ghimpată în jurul Universității*, în Cuvântul, luni, 14 august 1933, p. 1
88. Sebastian, Mihail, *Comentarii locale pe un text străin*, în Cuvântul, vineri, 25 august 1933, p. 1
89. Sebastian, Mihail, *Diplomație între Roma și Moscova*, în Cuvântul, duminică, 3 septembrie 1933, p. 1
90. Sebastian, Mihail, *Inoportunul Aristide Briand*, în Cuvântul, miercuri, 6 septembrie 1933, p. 1
91. Sebastian, Mihail, *Comedia dezarmării*, în Cuvântul, sâmbătă, 9 septembrie 1933, p. 1
92. Sebastian, Mihail, *Les Balkans*, în Cuvântul, joi, 21 septembrie 1933, p. 1
93. Sebastian, Mihail, *Pe lacul Leman...*, în Cuvântul, duminică, 1 octombrie 1933, p. 1
94. Sebastian, Mihail, *Un pelerinaj la Medan*, în Cuvântul, joi, 5 octombrie 1933, p. 1
95. Sebastian, Mihail, *Atentatul de la Viena*, în Cuvântul, sâmbătă, 7 octombrie 1933, p. 1

96. Sebastian, Mihail, *Criză de guvern în Spania*, în Cuvântul, duminică, 8 octombrie 1933, p. 1
97. Sebastian, Mihail “*Cum se fură ideile salvatoare*”, în Cuvântul, miercuri, 11 octombrie 1933, p. 1
98. Sebastian, Mihail, *Peste un sfert de miliard!*, în Cuvântul, vineri, 13 octombrie 1933, p. 1
99. Sebastian, Mihail, *Daladier*, în Cuvântul, sâmbătă, 14 octombrie 1933, p. 1
100. Sebastian, *Părăsim politica – și intrăm în geografie*, în Cuvântul, duminică, 15 octombrie 1933, p. 1
101. Sebastian, Mihail, “*Mai ucigător decât toate*”, în Cuvântul, luni, 16 octombrie 1933, p. 1
102. Sebastian, Mihail, *Socialiștii vienezii fac grevă*, în Cuvântul, miercuri, 18 octombrie 1933, p. 1 Sebastian, Mihail, “*Vorbește, domnule, ce ne doare!*”, în Cuvântul, miercuri, 25 octombrie 1933, p. 1
103. Sebastian, Mihail, *Scurt comentariu la criza franceză*, în Cuvântul, vineri, 27 octombrie 1933, p. 1
104. Sebastian, Mihail, *Repriza a 2-a*, în Cuvântul, vineri, 3 noiembrie 1933, p. 1
105. Sebastian, Mihail, “*Ordinea publică*” și “*economia clasică*”, în Cuvântul, duminică, 5 noiembrie 1933, p. 1
106. Sebastian, Mihail, “*Cuvântul*”, de la 4 noiembrie 1924 până astăzi, în Cuvântul, luni, 6 noiembrie 1933, p. 3-10
107. Sebastian, Mihail, “*Voi care intrați aici!...*”, în Cuvântul, joi, 9 noiembrie 1933, p. 1
108. Sebastian, Mihail, *Meditație despre criză și automobile*, în Cuvântul, duminică, 12 noiembrie 1933 p. 1
109. Sebastian, Mihail, *Ion Trivale*, în Cuvântul, joi, 23 noiembrie 1933, p. 1

111. Sebastian, Mihail, *Alegeri în Spania*, în Cuvântul, vineri, 24 noiembrie 1933, p. 1
112. Sebastian, Mihail, *Liceul și clubul politic*, în Cuvântul, joi, 30 noiembrie 1933, p. 1
113. Sebastian, Mihail *Liberalii n-au vină*, în Cuvântul, vineri, 1 decembrie 1933, p. 1
114. Sebastian, Mihail, “*În slujba revoluției*”, în Cuvântul, duminică, 3 decembrie 1933, p. 1
115. Sebastian, Mihail, *Simbolul pompierului incendiator*, în Cuvântul, luni, 4 decembrie 1933, p. 1
116. Sebastian, Mihail, *Litvinov la Vatican*, în Cuvântul, joi, 7 decembrie 1933, p. 1;
117. Sebastian, Mihail, *Primul-ministru la microfon*, în Cuvântul, sâmbătă, 9 decembrie 1933, p. 1
118. Sebastian, Mihail, *Minoritățile în alegeri*, în Cuvântul, duminică, 10 decembrie 1933, p. 1
119. Amyntas, *Omul cu revolverul*, în Cuvântul, vineri, 15 decembrie 1933, p. 1
120. Sebastian, Mihail, *Ce sancționează d. Duca?*, în Cuvântul, vineri, 15 decembrie 1933, p. 1
121. Sebastian, Mihail, *Să ne premieze și pe noi!*, în Cuvântul, luni, 18 decembrie 1933, p. 1
122. Sebastian, Mihail, *Cei care nu votează!*, în Cuvântul, joi, 21 decembrie 1933, p. 1
123. Sebastian, Mihail, *Cum se stinge o revoltă*, în Cuvântul, sâmbătă, 23 decembrie 1933, p. 1
124. Sebastian, Mihail, *Cu sânge sau nu, tot una e*, în Cuvântul, duminică, 24 decembrie 1933, p. 1

125. Sebastian, Mihail *Macia*, în Cuvântul, sâmbătă, 30 decembrie 1933, p. 1
126. Sebastian, Mihail, *Unde literatura răspunde în politică*, în Cuvântul, 1 ianuarie 1934, p. 1

2. Bibliografie critică

2.1. Critică literară

În volume

1. Baltazar, Camil, *Mihail Sebastian - omul în vol. Scriitor și om*, Editura Casa Școalelor, București, 1916
2. Baltazar, Camil, *Mihail Sebastian - epistolier iscusit*, în *Contemporan cu ei*, Editura pentru literatură, București, 1962
3. Băicuș, Iulian, *Mihail Sebastian, proiecții pe ecranul culturii europene*, Editura Hasefer, București, 2007
4. Boldea, Iulian, *Symbolism, modernism, tradiționalism, avangardă*, Editura Aula, Brașov, 2002
5. Boldea, Iulian, *Teme și variațiuni*, Europress Group, București, 2008
6. Boldea, Iulian, *Aproximații*, Editura Asociația Contemporanul, București, 2010
7. Brădescu, Virgil, *Evoluția lui Mihail Sebastian*, în *Comedia în literatura românească*, Minerva, București, 1970
8. Brăescu Ion, *Mihail Sebastian cercetător al literaturii franceze*, Editura Minerva, București, 1970
9. Buzăși, Ion, *Valori creștine în poezia românească*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2009
10. Cordoș, Sanda, *În lumea nouă*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2003
11. Cordoș, Sanda, *Literatura între revoluție și reacțiune, Problema crizei în literatura română și rusă a secolului XX*, ediția a II-a adăugită, Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 2002
12. Crohmălniceanu, Ov, *Literatura romană între cele două războaie mondiale*, vol. I, Editura pentru literatură, București, 1961

13. Chimet, Iordan (coordonator), *Dosar Mihail Sebastian*, Editura Universal Dalsi, București, 2001
14. Dinescu, Maria, *Mihail Sebastian publicist și romancier*, Editura Du Style, 1998
15. George, Al, - *La sfârșitul lecturii*, Editura Cartea Românească, București, 1973
16. Grăsoiu, Dorina, *Mihail Sebastian sau ironia unui destin*, Editura Minerva, București, 1986
17. Glodeanu, Gheorghe, *Poetica romanului interbelic. O posibilă tipologie a romanului*, Editura Libra, București, 1998
18. Glodanu, Gheorghe, *Măștile lui Proteu Ipostaze și configurații ale romanului românesc*, Editura Fundația Culturală Libra, București, 2005
19. Marino, Adrian, *Hermeneutica ideii de literatură*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1987
20. Mândra, Vicu, *Istoria dramaturgiei românești*, Editura Minerva, București, 1971
21. Micu, Dumitru, *În căutarea autenticității*, Editura Minerva, București, 1990
22. Micu, Dumitru, *Istoria literaturii române: de la creația populară la postmodernism*, Ediție revăzută și adăugită, Editura SAECULUM, I.O., 2000
23. Moraru, Cornel, *Semnele realului, Secționări critice convergente*, Editura Eminescu, București, 1982
24. Moraru, Cornel, *Obsesia credibilității*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995
25. Mușat, Carmen, *Perspective asupra romanului românesc postmodern și alte ficțiuni teoretice*, Editura Paralela 45, Pitești
26. Negoțescu, I, *Istoria literaturii române*, Editura Minerva, București, 1990
27. Negrici, Eugen, *Literatura română sub comunism, Proza*, Editura Fundației PRO, București, 2002
28. Paler, Ioan, *Romanul românesc interbelic*, Editura Paralela 45, Pitești, 1998

29. Pamfil, Alina, *Specialitate și temporalitate*, Eseuri despre romanul românesc interbelic, Editura Diacopress, Cluj-Napoca, 1993
30. Petreu, Marta, *Diavolul și ucenicul său: Nae Ionescu- Mihail Sebastian*, Editura Polirom, Iași, 2008
31. Petrescu, Liviu, *Vârstele romanului*, Editura Eminescu, București, 1992
32. Perpessicius *Mențiuni critice* volumul IV, EPLA București, 1938
33. Protopopescu, Al. *Romanul psihologic românesc*, Editura Eminescu, București, 1978
34. Piru, Al. *Panorama deceniului literar românesc 1940-1950*, Editura pentru literatură, București, 1961
35. Răcăciuni, Isaia, *Amintiri*, Editura pentru literatură, București, 1967
36. Râpeanu, Valeriu, *Noi și cei dinaintea noastră*, Editura pentru literatură, București, 1966
37. Râpeanu, Valeriu, *Pe drumurile tradiției*, Editura Dacia, Cluj-Napoca 1973
38. Rotaru, Ion, *O istorie a literaturii române*, Editura Minerva, București, 1972, ESPLA, 1955
39. Simion, Eugen, *Genurile biograficului* vol. I Editura Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2008
40. Streinu, VI. *Pagini de critică literară*, II Editura pentru literatură, București 1968
41. Ștefănescu, Cornelia, *Mihail Sebastian – monografie*, Editura tineretului, București, 1968
42. Trandafir, Constantin, *Mihail Sebastian. Între viață și ficțiune*, Editura Libra, București, 2007
43. Tomuș, Mircea, *Carnet critic*, Editura pentru literatură, București 1969
44. Vlad, Ion, *Convergențe*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1972

În periodice

1. Aderca, F., *Secretul lui Mihail Sebastian*, în *Revista Fundațiilor Regale* XII (serie nouă), nr. 4, decembrie 1945
2. Baltazar, Camil, *Mihail Sebastian, "Femei"*, De vorbă cu autorul cărții, în *România literară*, II, nr. 54, 25 februarie 1933
3. Baltazar, Camil, *De vorbă cu Mihail Sebastian*, în *Reporter*, nr. 28, 27 iunie 1934.
4. Barbu, N., *Drumul creației lui Mihail Sebastian*, Schița monografică, în *Iașul literar*, nr. 14, 1955.
5. Beligan, Radu, *Misteriosul Mincu*, în *Gazeta literară*, an VII 1960, nr. 22.
6. Beniuc, Mihail, *Mihail Sebastian: "Accidentul"*, în *Țara nouă*, nr. 52 decembrie 1940.
7. Bibescu, Anton, *Mihail Sebastian la Corcova*, în *Revista Fundațiilor regale*, XII (serie nouă), nr. 3, noiembrie 1945.
8. Bogza, Geo, *Mihail Sebastian*, în *Contemporanul*, XXII, nr. 972 28 mai 1965.
9. Boldea, Iulian, *Canonul literar. Limite și ierarhii*, în *Viața românească*, nr. 3-4, 2009, p.11
10. Boz, Lucian, *Mihail Sebastian: "Orașul cu salcâmi"*, în *Viața românească*, an XXVIII, 1936, nr. 2-3.
11. Brăiescu, Ion, *Mihail Sebastian, cercetător al literaturii franceze*, în *Limba și literatură*, 1965, nr. 10.
12. Cazimir, Ștefan, *Centenar Sebastian*, în *România literară*, nr. 39, 2007
13. Călinescu, G, *Mihail Sebastian: "Fragmente dintr-un carnet găsit"*, în *Adevărul literar și artistic*, XIII, nr. 652 19 iunie 1932
14. Călinescu, George, *Mihail Sebastian, "Femei"* în *Adevărul literar și artistic*, XVI, nr. 658 16 iulie 1933

15. Călinescu, George, *Mihail Sebastian* : “*Orașul cu salcâmi*”, în *Adevărul literar și artistic*, XVI, nr. 786, 29 decembrie 1935
16. Călinescu, George, *Mihail Sebastian*, “*Corespondența la Proust*”, în *Jurnalul literar*, I, nr. 14, 2 aprilie 1939
17. Cernica, Viorel, *Eseu despre lene*, în *Axioma*, anul VIII, nr. 22(83), februarie 2007
18. Cioculescu, Șerban, *Mihail Sebastian: “De două mii de ani”*, în *Revista Fundațiilor Regale*, I, nr. 10, octombrie 1934
19. Cioculescu, Șerban, “*Orașul cu salcâmi*” de Mihail Sebastian, în *Revista Fundațiilor Regale*, III, Nr. 4, aprilie 1936
20. Cioculescu, Șerban, *Mihail Sebastian – critica*, în *România literară*, an V (1972), nr. 44.
21. Ciopraga, Constantin, *O rememorare: Mihail Sebastian*, în *Cronica*, an V (1970), nr. 22.
22. Cocora, Ion, *Sebastian și moralitatea scrisului*, în *Tribuna*, an XVIII (1974), nr. 22.
23. Comarnescu, Petru, *Mihail Sebastian, “Femei”*, în *România literară*, II, nr. 56, 11 martie 1933;
24. Comarnescu, Petru, *Ironicul destin al lui Mihail Sebastian*, în *Revista Fundațiilor Regale*, XII, nr. 7, iulie 1945.
25. Constantinescu, Pompiliu, *Mihail Sebastian, “Femei”*, în *Viața literară*, an VIII (1933), nr. 143 Constantinescu, Pompiliu, *Mihail Sebastian, “De două mii de ani”*, în *Vremea*, VII, nr. 347, 22 iulie 1934
26. Constantinescu, Pompiliu, *Mihail Sebastian, “Cum am devenit huligan”*, în *Vremea*, an, VIII (1935), nr. 579
27. Constantinescu, Pompiliu, *Mihail Sebastian, “Orașul cu salcâmi”*, în *Vremea*, an VIII (1935) nr. 419
28. Cornea, Paul, „*Mihail Sebastian și problema identitară în De două mii de ani*”, în *Observator cultural*, nr. 141 din 22-28 noiembrie 2007

29. Coșaru, Radu, *Diabolizarea lui Sebastian (I)*, în *Dilema Veche*, an V, nr. 218 din 21 aprilie 2008
30. Coșaru, Radu, *Diabolizarea lui Sebastian (II)*, în *Dilema Veche*. An V, nr. 219 din 26 aprilie 2008
31. Duda, Virgil, *Jurnalul lui Sebastian*, în *România literară*, nr. 18 din 9 mai 2008
32. Eliade, Mircea, *O carte cu femei*, în *Cuvântul*, IX, nr. 2823, 4 martie 1933
33. Finkenthal, Michael, *M Sebastian și B. Fondane: despre identități și opțiuni literare*, în *Observator cultural*, nr. 136 din 11-17 octombrie 2007, p. 15
34. George, Al., *Suferințele tânărului Hechter*, în *Luceafărul*, nr. 16,17, 18, 19, aprilie 1997
35. Grigurcu, Gheorghe, *Centenar Mihail Sebastian*, în *România literară* nr. 33 din 24 august 2007
36. Grigurcu, Gheorghe, *Câteva precizări*, în *România literară* nr. 31 din 8 august 2008
37. Gulian, Emil, Mihail Sebastian, “*Femei*”, în *Azi*, II, nr. 3 octombrie 1933
38. Ghidirmic, Ovidiu, *Un eseist cordial*, în *Tomis*, an XII (1977), nr. 103
39. Iureș , Stefan, *Amintiri despre Mihail Sebastian*, în *România liberă*, nr. 29 mai 1955
40. Kanterian, Edward, *Receptarea Jurnalului lui Mihail Sebastian*, în 22, nr. 814 din 11-17 octombrie 2005, supliment *Bucureștiul cultural* 23-24
41. Kanterian, Edward, „ *Victima este făptașul și făptașul victima*”. *Cum să nu-l interpretăm pe Mihail Sebastian*”, în *Observator cultural*, nr. 136 (393) din 11-17 octombrie 2007, pp. 10-11
42. Kanterian, Edward, *Subiectivitate și obiectivitate în Jurnalul lui Mihail Sebastian*, în 22, nr 924 din 21-27 noiembrie 2007, supliment *Bucureștiul cultural* nr. 13
43. Lemnaru, Oscar, *O oră cu dl. Mihail Sebastian*, în *Facla*, XVI, nr. 1522, 24 februarie 1936

44. Manolescu, Nicolae, Mihail Sebastian, “*Orașul cu salcâmi*”, “*Accidentul*” în *Contemporanul*, an XXIII (1968), nr. 10; *Critica lui Mihail Sebastian*, în *Romania literară*, an V (1972), nr. 39.
45. Martinescu, Pericle, *Între critică, roman și cronică literară*, în *Reporter*, III, nr. 482 22 octombrie 1935.
46. Mândra, Vicu, *Mihail Sebastian și tentațiile istoriei literare*, în *Luceafărul*, an VII (1964) nr. 1.
47. Negoșescu, I., Mihail Sebastian: “*Accidentul*”, în *Națiunea română*, an, VI (1944) nr. 9; *Teatru*, în *Fapta*, an VI (1947) nr. 856.
48. Pârvan-Genaru, Dana, *Mihail Sebastian și arta de a polemiza*, în *Observator cultural*, nr. 136 (393) din 11-17 octombrie 2007, p. 16
49. Pîrvan-Genaru, Dana, *Nonconformistul Mihail Sebastian*, în *România literară*, nr. 6 din 16 februarie 2007, p. 6
50. Pîrvan-Genaru, Dana, *Un impresionist lucid*, în *România literară*, nr. 45 din 14 noiembrie 2008, p. 4
51. Pârvulescu, Ioana, *Tabloidizarea lui Sebastian*, în *România literară*, nr. 29, 2009
52. Pârvulescu, Ioana, *Cuvântul și cuvintele lui Sebastian*, în *România literară*, nr. 30, 2009
53. Perpessicius, *O creangă de salcâm de la Dunăre*, în *Revista Fundațiilor regale*, XII (serie nouă) nr. 6, iunie 1946.
54. Petrescu, Camil, *Mihail Sebastian sau despre prietenia literară*, în *România literară*, II, nr. 55, 4 martie 1933
55. Petrescu, Camil, *Mihail Sebastian, “Femei”* în *România literară*, II, nr. 57 18 martie 1933
56. Petrescu, Camil, *Mihail Sebastian, “Note”*, în *Revista Fundațiilor Regale*, XII nr. 7 iulie 1945 Petrescu, Camil, *Amintirea lui Mihail Sebastian, Note*, în *Revista Fundațiilor Regale* XIV (serie nouă) nr. 5 mai 1947

57. Petrescu, Camil, *“Insula” lui Mihail Sebastian*, în *Revista Fundațiilor Regale*, XIV (serie noua) nr. 10-11 octombrie – noiembrie 1947
58. Petreu, Marta, *Generația '27 între Holocaust și gulag*, în *Cultura*, 24 februarie 2003
59. Petreu, Marta, *Mihail Sebastian la Cuvântul*, în *Timpul*, aprilie 2008, pp. 12-13
60. Petreu, Marta, *Portret de scriitor în depresie severă*, în *Apostrof*, an XVIII, nr. 11 (210) din 2007, pp. 12-17
61. Petreu, Marta, *Răspuns domnului Radu Coșaru*, în *Dilema Veche*, nr. 221 din 8-114 mai 2008
62. Petreu, Marta, *Diavolul și ucenicul său, Nae Ionescu- Mihail Sebastian*, în *România literară*, nr. 12 din 28 martie 2008, pp. 16-19
63. Popescu, Radu, *Mihail Sebastian în Contemporanul*, an, XV (1965) nr. 22
64. Rosetti, Al., *Mihail Sebastian în Revista Fundațiilor Regale*, XII (serie noua) nr. 1 septembrie 1945; *Personalitate lui Mihail Sebastian în Revista Fundațiilor Regale*, XIII (serie noua), nr. 7 iulie 1946 Sebastian, în *Luceafărul*, an X (1967) nr. 40
65. Roșu, I. N., *Iosif Hechter în cultura românească*, în *Azi*, an, III (1934) nr. 5
66. Ruja, Alexandru, *Mihail Sebastian: Eseuri, Cronici, Memorial”* în *Orizont*, an IX (1972) nr.22
67. Rusu, M. N., *Sebastian*, în *Săptămâna* (serie noua) nr. 232, 1975
68. Săndulescu, Al., *Despre Mihail Sebastian*, în *Ateneu*, nr. 3, an X (1973)
69. Serghi, Cella, *Marginali la “Corespondența lui Marcel Proust”*, în *Revista Fundațiilor Regale*, an XII, (serie nouă) nr. 1, septembrie 1945; *Climat literar*, în *Almanahul literar*, 1975
70. Simion, Eugen, *Mihail Sebastian. Ipoteze*, în *Cultura*, nr. 87 din 30 august 2007
71. Sorescu, Roxana, *Cazul Sebastian, Nuanțe (I)*, în *Observator Cultural*, nr. 523, din 7 mai 2010, p. 12

72. Sterian, Margareta, *Mihail Sebastian, Evocări*, în *Revista Fundațiilor Regale* XII, nr. 8 august 1945
73. Șerban, Geo, *Celălalt Sebastian*, în *Steaua*, an XXIII, nr. 19, 1972
74. Șerban, Geo, *Seismograf extrem de sensibil, Nine O'Klok*, 28 februarie, 1997
75. Șerban, Geo, „*Ucenicul diavolului*” refuză subordonarea, în *Observator cultural*, nr. 168 din 5-11 iunie 2008
76. Șerbu, Ieronim, *Profiluri critice: Mihail Sebastian*, în *Revista Fundațiilor regale* XII nr. 5, mai 1945
77. Șuluțiu, Octav, *Mihail Sebastian: “De două mii de ani”*, în *Reporter* II, nr. 33, 8 august 1934
78. Șuluțiu, Octav, *Mihail Sebastian: “Cum am devenit huligan”*, în *Familia*, an I (1935) nr. 10
79. Șuluțiu, Octav, *Mihail Sebastian, :”Orașul cu salcâmi”* în *Familia*, an II (1936), nr. 1
80. Șuluțiu, Octav, *Mihail Sebastian, “Teatru”*, în *Apărarea*, an II (1947), nr. 39
81. Ștefănescu, Cornelia *Din nou despre jurnalul lui Mihail Sebastian* în *Jurnalul literar*, serie nouă martie 1997
82. Teodorescu, Cicerone, *Literatura vrăjmașă poncifelor*, în *Reporter*, I, nr. 2, 13, decembrie 1933
83. Volovici, Leon, *Insula lui Mihail Sebastian. București, 1934-1944*, în *Apostrof*, an XVIII, nr. 11(210) din 2007, pp. 3-6
84. Vulcănescu, Mircea, *Triptic de cărți și de semne, Mihail Sebastian: “Femei”*, în *Azi*, I, nr. 3-4, mai-iunie 1932
85. Zalis, Henri, *Mihail Sebastian critic și eseist*, în *Steaua*, anul XXXI nr. 10/401 octombrie 1980.
86. Zamfirescu, G. M., *Marginalii*, în *România literară*, II, nr. 57, 28 martie, 1937

3. Teorie literară

1. Alberes, R.M., *Istoria romanului modern*, traducere de Leonid Dimov, prefață de Nicolae Balotă, Editura Univers, București, 1969
2. Auerbach, Erich, *Mimesis. Reprezentarea realității în literatura occidentală*, traducere de I Negoïtescu, Editura Polirom, Iași, 2000
3. Bahtin, Mihail, *Problemele poeziei lui Dostoievski*, în românește de S. Recevschi, Editura Univers, București, 1970
4. Bahtin, M., *Probleme de literatură și estetică*, traducere de Nicolae Iliescu, prefața de Marian Vasile, Editura Univers, București, 1982
5. Baudrillard, Jean, *Cuvinte de acces*, traducere și prefața de Bogdan Ghiu, Editura Art, București, 2008
6. Barthes, Roland, *Plăcerea textului*, traducere de Marian Papahagi, postfață de Ion Pop, Editura Echinox, Cluj, 1994
7. Boldea, Iulian, *Metamorfozele textului (Orientări în literatura română de azi)*, Editura „Ardealul”, Târgu - Mureș, 1996
8. Booth, Wayne, *Retorica romanului*, traducere de Alina Clej și Ștefan Stoenescu, Editura Univers, București, 1976
9. Bremond, Claude, *Logica povestirii*, traducere de Micaela Slăvescu, prefață și note de Ioan Pânzaru, Editura Univers, București, 1981
10. Burgos, Jean, *Pentru o realitate a imaginarului*, Editura Univers, București, 1989
11. Călinescu, Matei, *Cinci fețe ale modernității*, ediția a – II - a Polirom, Iași, 2005
12. *Ce este literatură*, Școala formală rusă, Antologie și prefață de Mihai Pop, traducere de Cornelia Barborică, Editura Univers, București, 1983

13. Compagnon, Antoine, *Antimodernii. De la Joseph de Maistre la Roland Barthes*, traducere de Irina Mavrodin și Adina Dinițoiu, postfață de Mircea Martin, Editura Art, București, 2008
14. Compagnon, Antoine, *Demonul teoriei. Literatura și bun simț*, traducere de Gabriel Marian, și Andrei-Paul Cordescu, Editura Echinox, Cluj-Napoca, 2007
15. Cornea, Paul, *Introducere în teoria lecturii*, Editura Minerva, București, 1988.
16. Cornea, Paul, *Introducere și raționalitate*, Editura Polirom, Iași, 2006
17. Eco, Umberto, *Lector în Fabula*, Traducere de Marina Spalas, prefață de Cornel Mihai Ionescu, Editura Univers, București, 1991
18. Eco, Umberto, *Limitele interpretării*, traducere de Ștefania Mincu și Daniela Bucsa, Editura Pontica, Constanța, 1995
19. Foster, E.M.,- *Aspectele romanului*, Traducere și prefața Petre Popescu, EPLU, București, 1968
20. Genette, Gerard, *Introducere în arhitext*, traducere, Ion Pop, Editura Univers, București, 1994
21. Mancaș, Mihaela, *Limbaajul artistic românesc în secolul XX*, Ed. Științifică, București, 1991
22. Mancaș, Mihaela, *Limbaajul artistic românesc modern. Schiță de evoluție*, EUB, București, 2005
23. Mancaș, Mihaela, *Tablou și acțiune. Descrierea în proza narativă românească*, EUB, București, 2005
24. Tomașevski, Boris, *Teoria literaturii*, traducere Leonida Teodorescu, Editura Univers, București, 1978

4. Dicționare și istorii literare

1. x x x, *Dicționar de științe ale limbii*, Ed. Științifică, București, 1997; ed. a III-a, Nemira, 2005

2. x x x, *Dicționar de termeni literari*, Ed. Academiei RSR, București, 1976
3. Călinescu, George, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită și prefață de Al. Piru, Editura Minerva, București, 1982
4. Angheliescu, M., *Dicționar de termeni literari*, Editura Garamond, București, 1995
5. Ducrot, Oswald, Schaeffer, Jean-Marie, *Noul dicționar enciclopedic al științelor limbajului*, Editura Babel, București, 1996.
6. Hangiu, Ion, *Dicționarul presei literare românești (1790-2000)*, Editura Institutului Cultural Român, București, 2004
7. Manolescu, Nicolae, *Arca lui Noe*, Editura Gramar, București, 1988
8. Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române. Cinci secole de literatură*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008
9. Marino, Adrian, *Dicționar de idei literare*, Editura Eminescu, București, 1973
10. Marin Mihaela, Nedelcu Carmen, *Dicționar de termeni literari*, Editura All, București, 2004
11. Marian, Rodica, *Identitate și alteritate*, Editura Fundației Culturale Ideea Europeană, București, 2005.
12. Mihăieș, Mircea, *Cărțile crude. Jurnalul intim și sinuciderea*, Editura Polirom, Iași, 2005.
13. Mihăilescu, Dan, C., *Literatura română în postceaușism memorialistica sau trecutul ca re-umanizare*, Editura Polirom, Iași, 2004
14. x x x, *Poetica și stilistică. Orientări moderne*, antologie de Mihail Nasta și Sorin Alexandrescu, Univers, București, 1972
15. Simion, Eugen, *Sfidarea retoricii. Jurnal german*, Editura Cartea Românească, București, 1985
16. Simion, Eugen, *Scriitori români de azi, IV*, Editura Cartea Românească, București, 1989

17. Simion, Eugen, *Ficțiunea jurnalului intim*, vol. I, *Există o poetică a jurnalului?*; vol. II, *Intimismul european*, vol. III, *Diarismul românesc*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 2001